

Sellingen, Torenstraat
(Gemeente Westerwolde, Gr.)

Een Archeologisch Bureauonderzoek
en Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase

Definitief

Steekproefrapport 2024-06/01

Sellingen, Torenstraat
(Gemeente Westerwolde, Gr.)

Een Archeologisch Bureauonderzoek
en Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase

Definitief

Steekproefrapport 2024-06/01

Sellingen, Torenstraat
(Gemeente Westerwolde, Gr.)
Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend
Veldonderzoek (IVO-O)
Verkenkende fase

Een onderzoek in opdracht van
Bouwonderneming Gebr. Benus B.V

Steekproefrapport 2024-06/01
ISSN 1871-269X
Status: **Definitief**

Auteurs: J. F. Bajema MA en drs. C. Tulp
(senior KNA-archeoloog/prospector, registratienr.
actorregister: 28146404)

Autorisatie: R. Rap MA
(senior KNA-archeoloog/prospector, registratienr.
actorregister: 97236416)

Goedgekeurd door de bevoegde overheid
gemeente Westerwolde
d.d. 5 december 2024

De Steekproef bv werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 4.1 en SIKB-BRL 4000.
Voor dit onderzoek gelden protocollen 4002 & 4003.
Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, 3 oktober 2025

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt zonder bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen aansprakelijkheid
voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing
van de adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef bv Archeologisch Onderzoeks- en
Adviesbureau

adres	Hooiweg 5, 9801 AJ Zuidhorn
telefoon	050 – 5779784
internet	www.desteekproef.nl
e-mail	info@desteekproef.nl
kvk	02067214

Inhoud

Samenvatting

Administratieve gegevens van het plangebied

1. Inleiding.....	1
1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01).....	1
1.2 Locatie (KNA 4.1: LS01, LS02).....	4
2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06).....	5
2.1 Bronnen.....	5
2.2 Fysische geografie (KNA 4.1: LS04).....	5
2.3 Archeologie (KNA 4.1: LS04).....	10
2.4 Historische geografie (KNA 4.1: LS03).....	14
2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05).....	18
3. Veldonderzoek (KNA 4.1: VS05).....	20
3.1 Methoden en technieken (KNA 4.1: VS01).....	20
3.2 Resultaten veldwerk (KNA 4.1: VS02, VS03).....	23
4. Conclusies en advies (KNA 4.1: VS07).....	24

Gebruikte bronnen

Lijst van figuren en tabellen

Appendix: I.	Archeologische periodes
II.	Boorbeschrijvingen
III.	Boorstaten

Samenvatting

Op 28 mei 2024 is in een plangebied aan de Torenstraat te Sellingen, gemeente Westerwolde, provincie Groningen, een archeologisch bureau- en inventariserend veldonderzoek, verkennende fase, uitgevoerd. In het Facetbestemmingsplan Archeologie Westerwolde van de gemeente Westerwolde hebben beide plangebieden de dubbelbestemming "Waarde – Archeologie 3". Dit houdt in dat bij verstoringen groter dan 100 m² en dieper dan 30 centimeter onder maaiveld archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden. De aanleiding voor het onderzoek is de geplande aanleg van Woonhof Sellingen, bestaande uit 11 koopwoningen, 8 huurwoningen, 4 zorgwoningen voor ouderen en een nieuwe parkeerplaats. De exacte diepte van de hiermee gepaarde bodemingrepen is nog onbekend, maar er wordt uitgegaan van een grenzen van de verstoringdiepte met de aanleg van funderingen wordt overschreden. De ingrepen vormen een bedreiging voor eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem.

Op 28 mei 2024 is in een plangebied aan de Torenstraat te Sellingen, gemeente Westerwolde, provincie Groningen, een archeologisch bureau- en inventariserend veldonderzoek, verkennende fase, uitgevoerd. De aanleiding voor het onderzoek is de geplande aanleg van Woonhof Sellingen, bestaande uit elf koopwoningen, acht huurwoningen, vier zorgwoningen voor ouderen en een nieuwe parkeerplaats. De exacte diepte van de hiermee gepaarde bodemingrepen is nog onbekend, maar er wordt uitgegaan dat de grenzen van de verstoringdiepte met de aanleg van funderingen wordt overschreden. De ingrepen vormen een bedreiging voor eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem.

Voorafgaand aan het veldwerk is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. Sellingen ligt op een zandrug op de oostelijke flank van de Ruiten Aa. In de omgeving zijn archeologische waarden gevonden uit het neolithicum, bronstijd, ijzertijd en middeleeuwen. Ook zijn vondsten gedaan die minder precies te dateren zijn, maar mogelijk uit het mesolithicum, neolithicum, bronstijd of de Romeinse tijd zijn. Het plangebied ligt in een terrein met een hoge archeologische waarde (Archeologische Monumenten Kaart (AMK)-monumentnummer: 15301; Figuur 7 en Tabel 2). Dit terrein betreft de dorpskern Sellingen met sporen van bewoning uit de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.

Op de kadastrale kaart van 1811-1832 ligt het plangebied al in de dorpskern van Sellingen. In deze periode wordt het plangebied in gebruik genomen door enkele erven met gebouwen, bouwland en tuinen. Hoewel Sellingen in de twintigste eeuw in alle kanten uitbreidt, lijkt binnen het plangebied weinig te veranderen. Pas omstreeks 1995 worden de voorheen onbebouwde velden tussen de bebouwing heringericht met bospercelen en ruige gronden.

In het plangebied zijn tijdens het veldonderzoek (verkennende fase) zeven boringen verricht. Hier bestaat de bodem in grote lijnen uit een dikke bouwvoor (door het eeuwenlange gebruik van het terrein als moestuin), een verstoorde zandlaag, een verstoorde C-horizont en ten slotte de intacte C-horizont. Deze bevindt zich ten hoogte van boring 3 en 4 op een diepte van 45 centimeter beneden maaiveld. De overige boringen zijn tot circa één meter of meer verstoord. De verstoringen zijn het resultaat van het uitgraven van de funderingen van voormalige boerderijen en landbewerking. Tijdens het booronderzoek zijn geen intacte podzollagen, cultuurlagen of archeologische indicatoren waargenomen.

Selectieadvies door drs. C. Tulp (senior KNA-archeoloog/prospector)

In het plangebied is geen intacte podzolbodem aangetroffen waarin een geconserveerde vindplaats uit de perioden vóór de middeleeuwen kan worden aangetroffen. Deze lagen zijn door uitgravingen en landbewerking verdwenen, waarbij de bodem tot in het pleistocene zand is verstoord. Uit deze periode zijn dan ook geen archeologische indicatoren aangetroffen. Ook met betrekking tot de middeleeuwen en nieuwe tijd zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die duiden op de mogelijke aanwezigheid van een (deels) intacte vindplaats. De boerderijen/gebouwen, die tot in de twintigste eeuw ten hoogte van boring 1 en 5 hebben gestaan, zijn op basis van de boorresultaten vermoedelijk uitgegraven. De woning uit de vroeg-twintigste eeuw die in het plangebied in het oosten heeft gestaan, evenals de negentiende-eeuwse erf in het noordoosten van het plangebied, kon niet geboord worden vanwege de aanwezigheid van een dicht begroeid bos. Vanwege de boorresultaten van de omliggende boringen en het feit dat de boomwortels van dergelijke dicht begroeide bossen veelal een zeer erosieve werking hebben op ondiep gelegen archeologische waarden uit de nieuwe tijd, is het aannemelijk dat de bodemopbouw hier ook tot in de C-horizont verstoord is.

Gezien de mate van verstoring en het gebrek aan archeologische indicatoren wordt geadviseerd om geen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren in het plangebied aan de Torenstraat in Sellingen en deze vrij te geven voor de voorgenomen werkzaamheden.

Als bij toekomstig graafwerk onverhoopt toch archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, dan dient daarvan direct melding te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Westerwolde.

Reactie bevoegde overheid

Op 1 oktober 2025 heeft de heer B. Bijl namens de bevoegde overheid, Gemeente Westerwolde, kennisgegeven akkoord te zijn met het bovenstaande selectieadvies en deze over te nemen.

Administratieve gegevens van het plangebied

Tabel 1. Sellingen, Torenstraat: Administratieve gegevens.

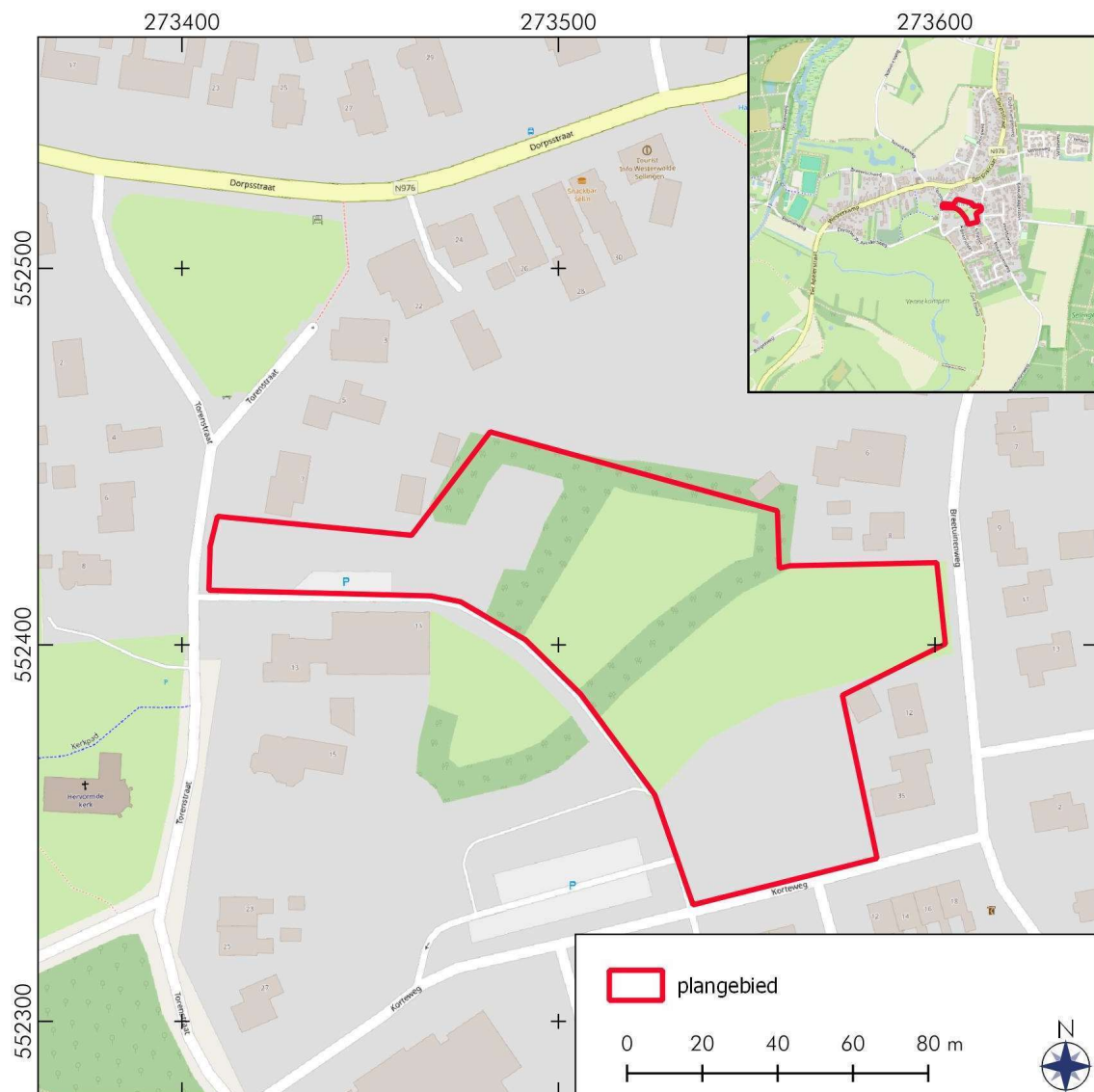
Provincie	Groningen
Gemeente	Westerwolde
Plaats	Sellingen
Toponiem	Torenstraat
Kaartblad	13D
Centrumcoördinaat onderzoeksgebied	273.531/ 552.399
Oppervlakte van het onderzoeksgebied	ca. 1,1 hectare
Bestemmingsplan	Facetbestemmingsplan Archeologie Westerwolde Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 3
NAP-hoogte maaiveld	Circa 8-9 meter +NAP
Huidig grondgebruik	Grasland en bebossing
Soort onderzoek	Archeologisch bureauonderzoek & inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)
Opdrachtgever	Gebr. Benus b.v
Uitvoerder	De Steekproef, J. F. Bajema MA en drs. C. Tulp senior KNA- archeoloog & senior KNA-prospector
Bevoegde overheid	Gemeente Westerwolde
Steekproef projectcode	2024-06/01
Onderzoeksmeldingsnummer	5589060100
Datum veldwerk	28-05-2024
Maximale diepte onderzoek	205 centimeter onder maaiveld
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / DANS / DINO-loket (boorgegevens)

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01)

In opdracht van bouwonderneming Gebr. Benus B.V is een archeologisch onderzoek uitgevoerd aan de Turfstraat te Sellingen, gemeente Westerwolde, provincie Groningen (Figuur 1). Het plangebied valt onder het Facetbestemmingsplan Archeologie Westerwolde (2023) en heeft een dubbelbestemming “Waarde – Archeologie 3”. Dit houdt in dat bij verstoringen groter dan 100 vierkante meter en dieper dan 30 centimeter onder maaiveld archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden. De aanleiding voor het onderzoek is de geplande aanleg van Woonhof Sellingen, bestaande uit elf koopwoningen, acht huurwoningen en vier zorgwoningen voor ouderen (Figuur 2). Naast de nieuwe woningen zullen ook nieuwe paden en een parkeerplaats worden aangelegd en bomen geplant. Bij de bijbehorende bodemingrepen wordt de bodem vermoedelijk tot maximaal 100 centimeter onder maaiveld verstoord. Deze verstoringdiepte is echter afhankelijk van de nog uit te voeren sonderingen en kunnen dus nog afwijken. De ingrepen betekenen een bedreiging voor eventueel aanwezige archeologische waarden.

Het doel van het archeologisch onderzoek is om vast te stellen wat de kans is op de aanwezigheid van archeologische waarden. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (verkennende fase). Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch-geografische, archeologische en historisch-geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst. Het doel van het veldonderzoek is het vaststellen van de opbouw en gaafheid van de bodem. Ook is gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerk, metalen voorwerpen, bouw materiaal, bewerkt en verbrand bot, houtskool, etc.

Figuur 1. Sellingen, Torenstraat: Uitsnede van de topografische kaart (bron: OSM).

Figuur 2. Sellinger, Torenstraat: Schetsontwerp van de beoogde gebiedsontwikkeling (Bron: verstrekt door opdrachtgever).

1.2 Locatie (KNA 4.1: LS01, LS02)

Het plangebied ligt in de bebouwde kom van Sellingen, in de woonkern die wordt omsloten door de Torenstraat, Korteweg, Breetuinenweg en Dorpsstraat. Het plangebied heeft een oppervlakte van 11.095 m². Ten tijde van het onderzoek bestond het plangebied uit grasland en beboste percelen met bomen en lage struiken. Volgens informatie van het Kabels en Leidingen Informatie Centrum (KLIC, nummer 24G0314707) lopen aan de zuid- en westzijde enkele kabels en leidingen door het plangebied. Het gaat hier om waterleidingen, telecommunicatiekabels en gasleidingen. Het noordelijke, oostelijke en centrale deel van het plangebied lijken vrij te zijn van kabels en leidingen. Bij de plaatsing van de boringen is hier rekening mee gehouden.

Figuur 3. Sellingen, Torenstraat: Uitsnede van de actuele luchtfoto met KLIC-melding (24G0314707).

2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06)

2.1 Bronnen

Tijdens het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van het plangebied verzameld. De gebruikte bronnen voor het onderzoek staan aan het eind van dit rapport. Aan de hand van het bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. Voor de paragraaf over de fysische geografie zijn kaarten van de bodem, de geologie, geomorfologie en de fysische geografie bestudeerd, evenals het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). Eén van de bronnen voor de paragraaf over archeologie is Archis 3: het archeologisch registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Deze databank is toegankelijk voor organisaties die werkzaam zijn in de archeologie. Het bevat een GIS-systeem waarin onder meer een archeologische kaart en aardkundige kaarten geraadpleegd kunnen worden. Daarnaast zijn historische topografische kaarten en de kadastrale kaart van de gemeente Westerveld geraadpleegd. Een andere bron is Publieke Dienstverlening op de Kaart (PDOK), een dienst van de overheid met open-datasets van actuele geo-informatie.

2.2 Fysische geografie (KNA 4: LS04)

De geologische ondergrond in het plangebied is grotendeels bepaald door de invloed van de laatste twee ijstijden: het Saalien en het Weichselien. Onder het landijs werd een dik pakket grondmorene (keileem) afgezet: een pakket lemig fijn zand met grind en keien. Tijdens het Saalien drukten schuivende ijslobben de bevroren ondergrond weg, waardoor in Oost-Groningen enkele stuwwallen ontstonden, waaronder de stuwwal bij Onstwedde. Daarnaast komen kleinere keileemopduikingen voor, zoals de Hasseberg ten oosten van Sellingen nabij de grens met Duitsland (Verbers 2022). Op de geomorfologische kaart zijn ten oosten en westen van het plangebied ook dalvormige laagtes aanwezig (code R42). Dit zijn de aftakkingen van een groter beekdalcomplex, de Ruiten Aa, die de ruggengraat vormt van het Westerwoldse landschap. In het beekdal van de Ruiten Aa kunnen gerelateerde archeologische resten worden verwacht. Hierbij is te denken aan resten van jacht en visvangst, zogenaamde depotvondsten (rituele deposities), infrastructuur (voorden, bruggen en vaartuigen), ingrepen in het kader van waterbeheersing, molens en afvalplaatsen. Vanaf het mesolithicum waren dit aantrekkelijke plekken in het landschap (Rensink 2008). Bewoningsresten (bijvoorbeeld jachtkampen van jager-verzamelaars) zijn met name op de hogere gronden te verwachten.

In de laatste ijstijd, het Weichselien, is het landschap in de gemeente Westerwolde veranderd doordat door klimaatomstandigheden (koud en extreem droog) de ondergrond tot op grote diepte permanent bevroren was (permafrost). In deze periode met het toentertijd heersende toendraklimaat (poolwoestijn) verdween alle vegetatie en door wind en waterstroompjes (gevoed door sneeuwsmeltwater) trad erosie op. Door extreme omstandigheden tijdens het laat pleniglaciaal was plantengroei vrijwel onmogelijk en had de wind vrij spel. In grote delen van Nederland werd het landschap afgedekt met een dik pakket zand, het dekzand. Dit dekzand behoort tot het Laagpakket van Wierden (Formatie van Bortel). Op de drogere delen van het dekzandlandschap zijn vaak (veld)podzolgronden ontstaan. Deze worden gekenmerkt door een uitspoelingslaag (lichtgrijze E-horizont) en een inspoelingslaag (bruine B-horizont). De B-horizont gaat vaak via een geelbruine overgangslaag (de BC-horizont) over in het niet door bodemvorming beïnvloede gele zand (de C-horizont). In het onderzoeksgebied is voornamelijk een dekzandrug aanwezig die hoofdzakelijk ontstaan is door eolische processen. Deze, hoger gelegen, plekken in het

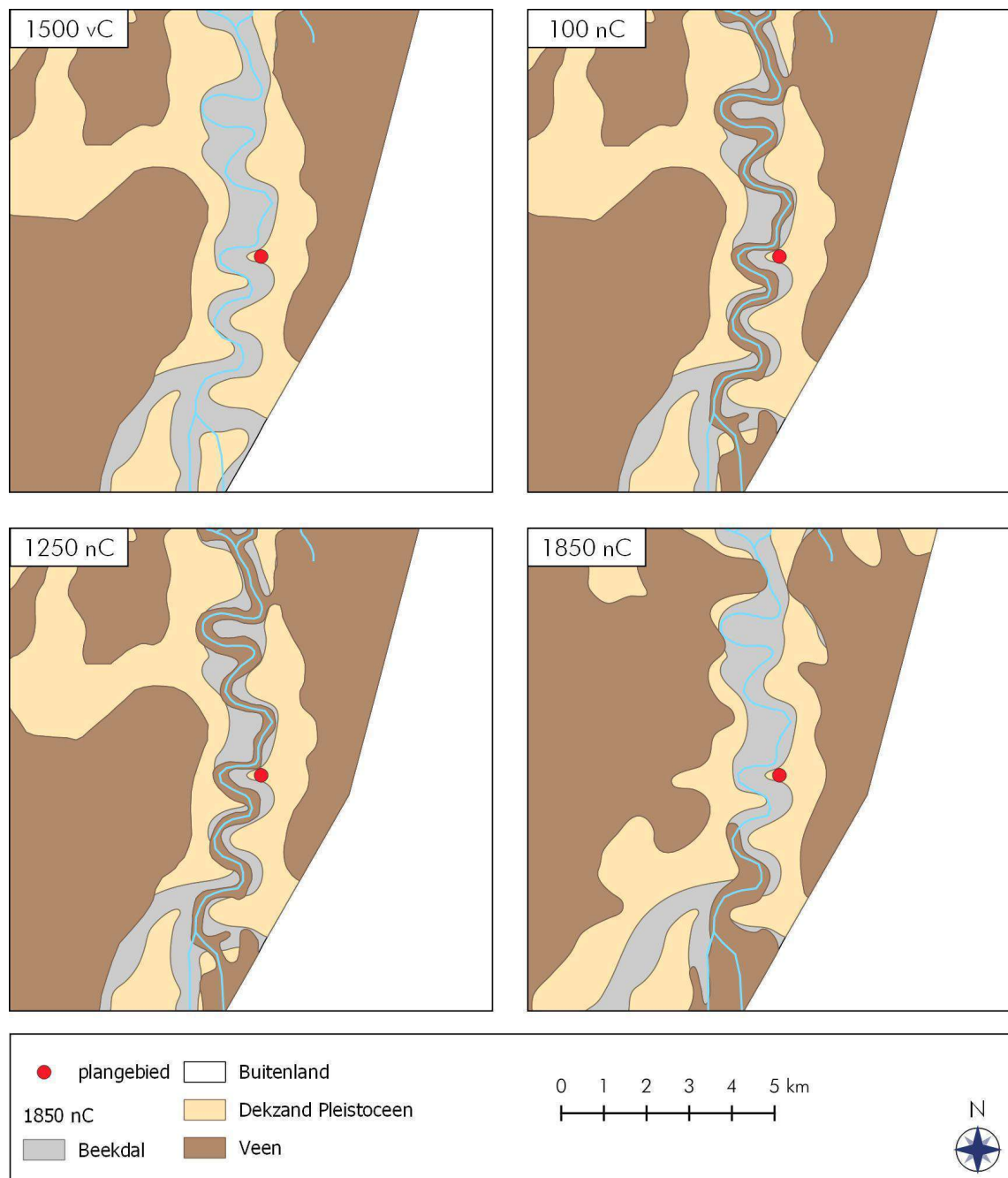
landschap waren aantrekkelijke vestigingsplekken voor prehistorische nederzettingen. De top van het dekzand is het prehistorische maaiveld geweest en resten van bewoning en landgebruik uit deze periode worden dan ook vaak in de top van het dekzand aangetroffen.

In het holoceen neemt de vegetatie toe en treedt stabilisatie op van het pleistocene ijslandschap. In deze periode vindt een snelle zeespiegelstijging plaats, waarmee ook het grondwaterniveau steeg en veenvorming ontstond. Westerwolde werd aan drie zijden ingesloten door grote veengebieden (Verbers 2022). In het westen lag het grote veengebied dat later de veenkoloniën genoemd zou worden. Aan de oostzijde vormde een veengebied de natuurlijke grens met Duitsland. Westerwolde grenst aan de noordzijde aan het Oldambt. Hier liggen de Dollardpolders: inpolderingen die tussen de zestiende en negentiende eeuw zijn ontstaan. In de late middeleeuwen is de Dollard ontstaan door meerdere overstromingen en stormvloed. Grote gebieden overstroonden regelmatig via de Waddenzee en de Dollard. De Dollard bereikte zijn grootste omvang in 1507 en 1509 tijdens de Cosmas en de Damianusvloed (Groenendijk & Bärenfänger 2008). Door de overstromingen is een groot deel van het oorspronkelijke veenlandschap weggeslagen. Met de inpoldering van het Dollardgebied, vanaf de zestiende eeuw, werd het gebied weer bewoonbaar gemaakt.

Aan de zuidzijde werd Westerwolde begrensd met het veen in het Hunzedal. De term: Hunzevlakte wordt gebruikt voor het huidige veenkoloniale gebied ten oosten van het Hunzedal (Groenendijk 1997). Het Hunzedal is het daadwerkelijke stroom- en dalgebied van de rivier de Hunze. De Hunzevlakte is een dekzandgebied met lichte hoogteverschillen. Deze zijn nog herkenbaar als lage duinen en welvingen in het landschap. Uiteindelijk zijn grote delen van Westerwolde met veen bedekt. Alleen hoger gelegen delen, zoals de hoger gelegen dekzandruggen en de hogere gronden van het beekdalcomplex, bleven vrij van veen. Deze hoger gelegen gebieden waren zeer geschikte vestigingsplekken voor bewoning. In Westerwolde en de Veenkoloniën zijn in het verleden sporen gevonden van jagers en verzamelaars uit het mesolithicum (Houting *et al.* 2013). Deze kunnen ook verwacht worden in het onderzoeksgebied.

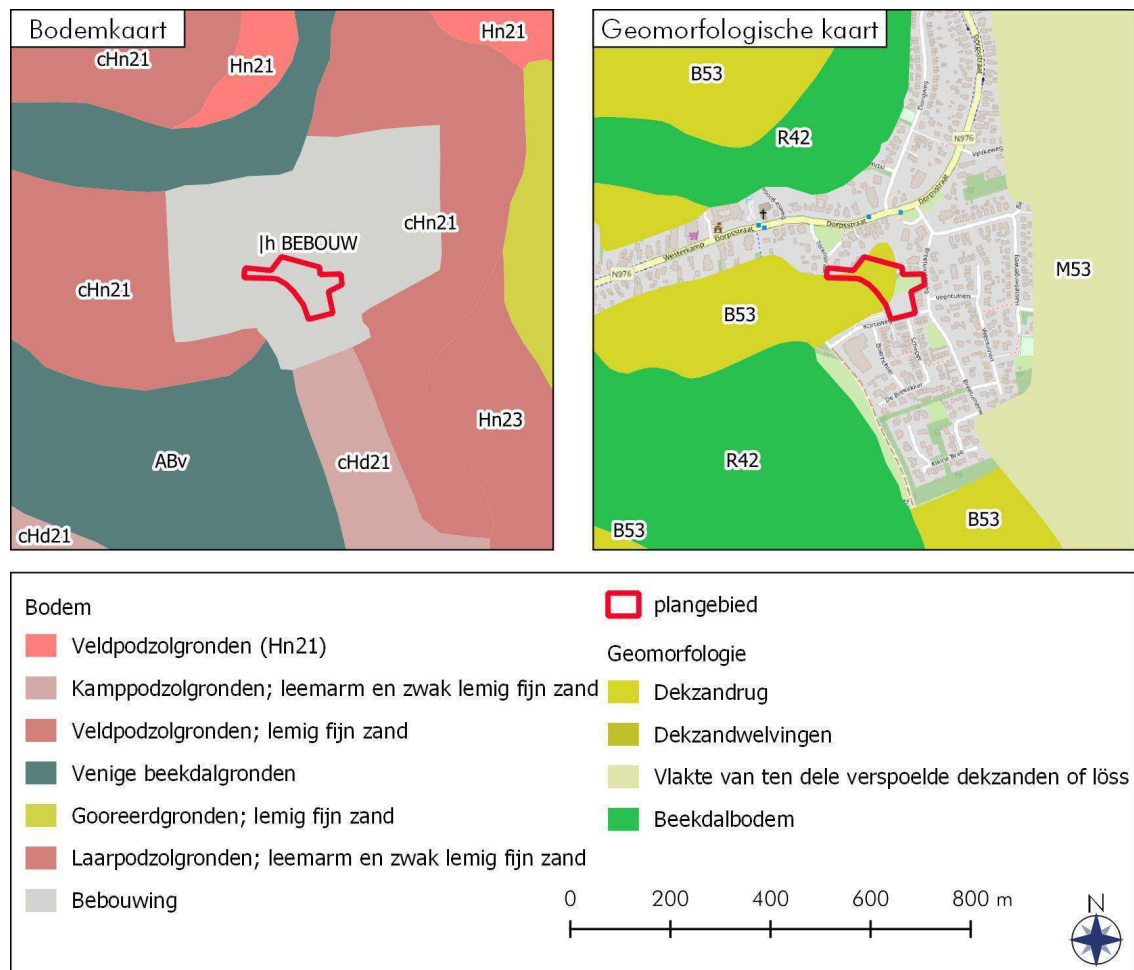
Op de paleogeografische reconstructies van 1500 vC, 100 nC, 1250 nC en 1850 nC is de landschappelijke ontwikkelingen van het plangebied goed te volgen (Figuur 4; Vos *et al.* 2018). Op de reconstructie van 9000 vC (niet afgebeeld) ligt het plangebied aangrenzend ten oosten van een beekdal in een dekzandlandschap. De landschappelijke situatie blijft enkele millennia onveranderd. Tijdens het neolithicum, omstreeks 3850 vC, ontstaat ten oosten van het plangebied een uitgestrekt veengebied. Rond 1500 vC vernat de omgeving van het plangebied en heeft het veengebied zich verder uitgestrekt over de lagere delen van het landschap rondom de beekdalen. De hogere zandgebieden rondom de beekdal, waaronder het plangebied, blijven echter gekenmerkt door droge zandgronden. Dit blijft zo in de opvolgende perioden tot aan de huidige tijd. Rond 100 nC en 1250 nC ligt het plangebied op een dekzandkop. In het oude beekdal heeft door de vernatting opnieuw veengroei plaatsgevonden (Figuur 4; 100 nC en 1250 nC).

Rond 1500 nC zijn kilometers ten noorden van het plangebied de kwelders afgebeeld die ontstaan zijn door de overstromingen en stormvloed in de late middeleeuwen (niet afgebeeld). Grote gebieden overstroonden hier regelmatig via de Waddenzee en de Dollard. Door de overstromingen is een groot deel van het oorspronkelijke veenlandschap, waaronder het veenpakket in het beekdal, verdwenen (Figuur 4; 1850 nC). Afgezien hiervan ligt het plangebied te ver van het kweldergebied om grootschalig beïnvloed te zijn door de overstromingen.

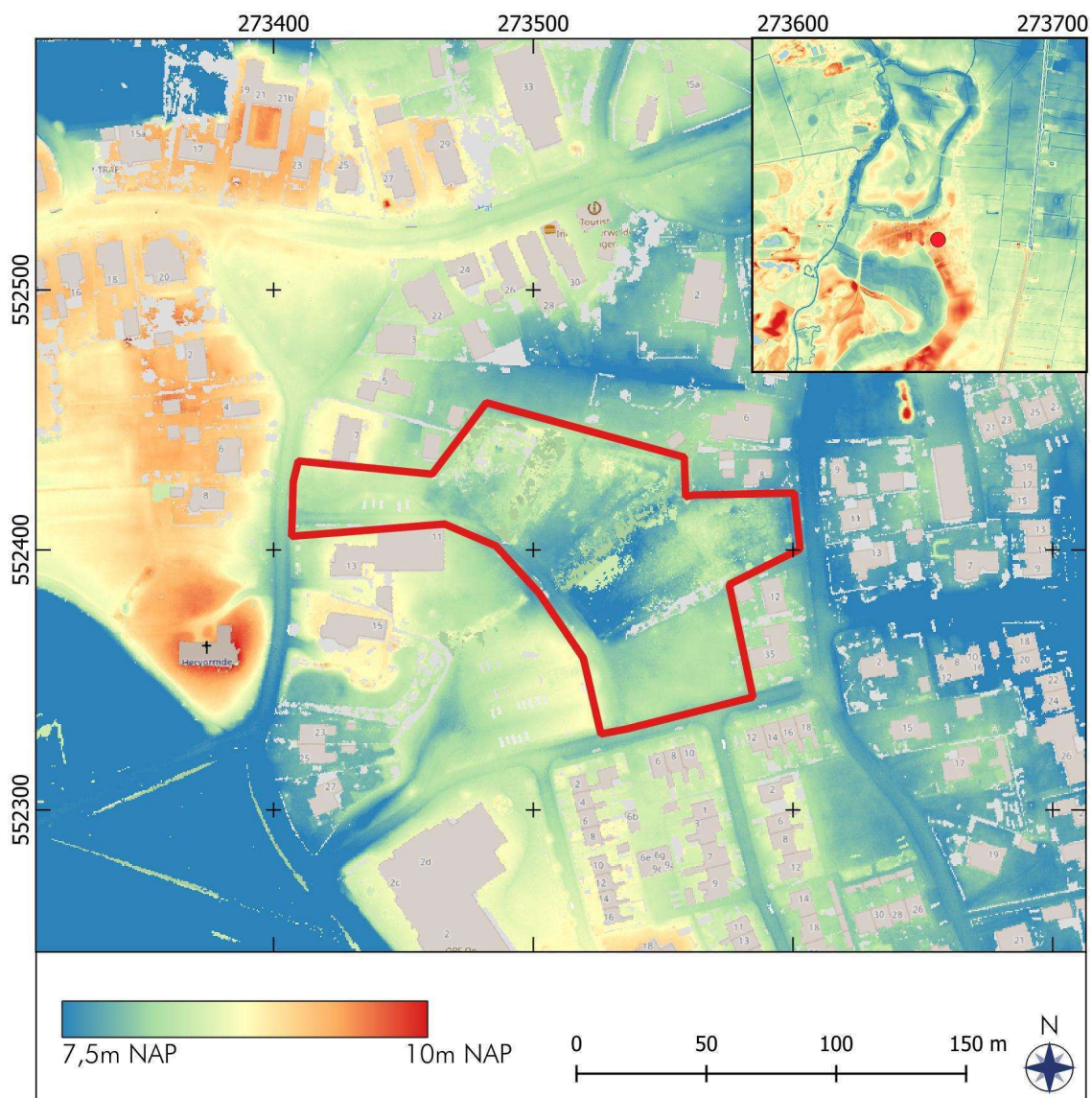
Figuur 4. Sellingen, Torenstraat: Uitsneden van de paleogeografische kaarten van rond 1500 vC, 100 nC, 1250 nC en 1850 nC. Bron: Vos *et al.* 2018.

Volgens de bodemkaart ligt het plangebied in een zone die niet gekarteerd is in verband met de ligging binnen de bebouwde kom. In de omgeving van het plangebied komen veldpodzolgronden voor met lemig fijn zand (Figuur 5 links: Hn23), laarpodzolgronden in leemarm en zwak lemig zand (cHn21), kamppodzolgronden in leemarm en zwak lemig zand (cHd21) en venige beekdalgronden (code: Abv). Laarpodzolgronden zijn podzolgronden met een relatief dikke humeuze bovengrond die zowel het gevolg kan zijn van plaggenbemesting als van bijmenging met veenrestanten. De kamppodzolgronden, die ten zuiden van het plangebied voorkomen, zijn vrij schrale gronden met een 30-50 centimeter dikke, door plaggenbemesting opgebrachte bovengrond. Deze gronden worden beschouwd als een haarpodzol met plaggendek. Het is verder bekend dat de top van het pleistocene dekzand zich ter hoogte van het plangebied vrijwel direct aan de oppervlakte bevindt (Dinoloket.nl; Boring B13D1129 en B13D0341). Op de geomorfologische kaart wordt het plangebied grotendeels gekenmerkt door een dekzandrug (Figuur 5 rechts: B53). Het zuidwestelijke deel van het plangebied is niet gekarteerd in verband met de bebouwing van Sellingeren maar bestaat vermoedelijk ook uit een dekzandrug. Op grotere afstand van het plangebied komen beekdalbodems (R42) en vlaktes van ten dele verspoelde dekzanden of löss (M53) voor.

Figuur 5. Sellingeren, Torenstraat: Uitsnede van de bodemkaart en geomorfologische kaart. Het plangebied is rood omlijnd. Bron: Archis 3.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland 4 (AHN4) zijn de hoge dekzandruggen goed zichtbaar die om de beekdalen zijn gelegen en waarop het plangebied is gesitueerd (Figuur 6). In de laagten tussen deze ruggen hebben zich in het holoceen beekdalen gevormd. In de beekdalen van de Ruiten Aa en de Mussel Aa blokkeerden dekzandruggen en opgewaaid rivierduinen regelmatig de waterafvoer, waardoor de beekdalen steeds werden verlegd. De Ruiten Aa begint bij Ter Apel en stroomt langs Sellingen, Vlagtwedde, Smeeringe, Ter Wupping naar Wessinghuizen, waar hij samen met de Mussel-Aa de Westerwoldse Aa vormt. Deze mondt bij Nieuwe Statenzijl uit in de Dollard. In de laatste ijstijd stroomde de Eems door Westerwolde. Deze rivier verlegde zijn loop en de Ruiten Aa en een overblijfsel hiervan. Langs de beek bevinden zich veel (restanten van) esdorpen. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN4) is het beekdal duidelijk zichtbaar als lager gelegen zone ten westen van het plangebied (Figuur 6).

Figuur 6. Sellingen, Torenstraat: Uitsnede Actueel Hoogtebestand Nederland 4. Het plangebied is rood omlijnd. Voor de overzichtsafbeelding (rechts bovenin) is een hoogtebereik tussen 6 en 10 meter boven NAP genomen (bron:pdok.nl).

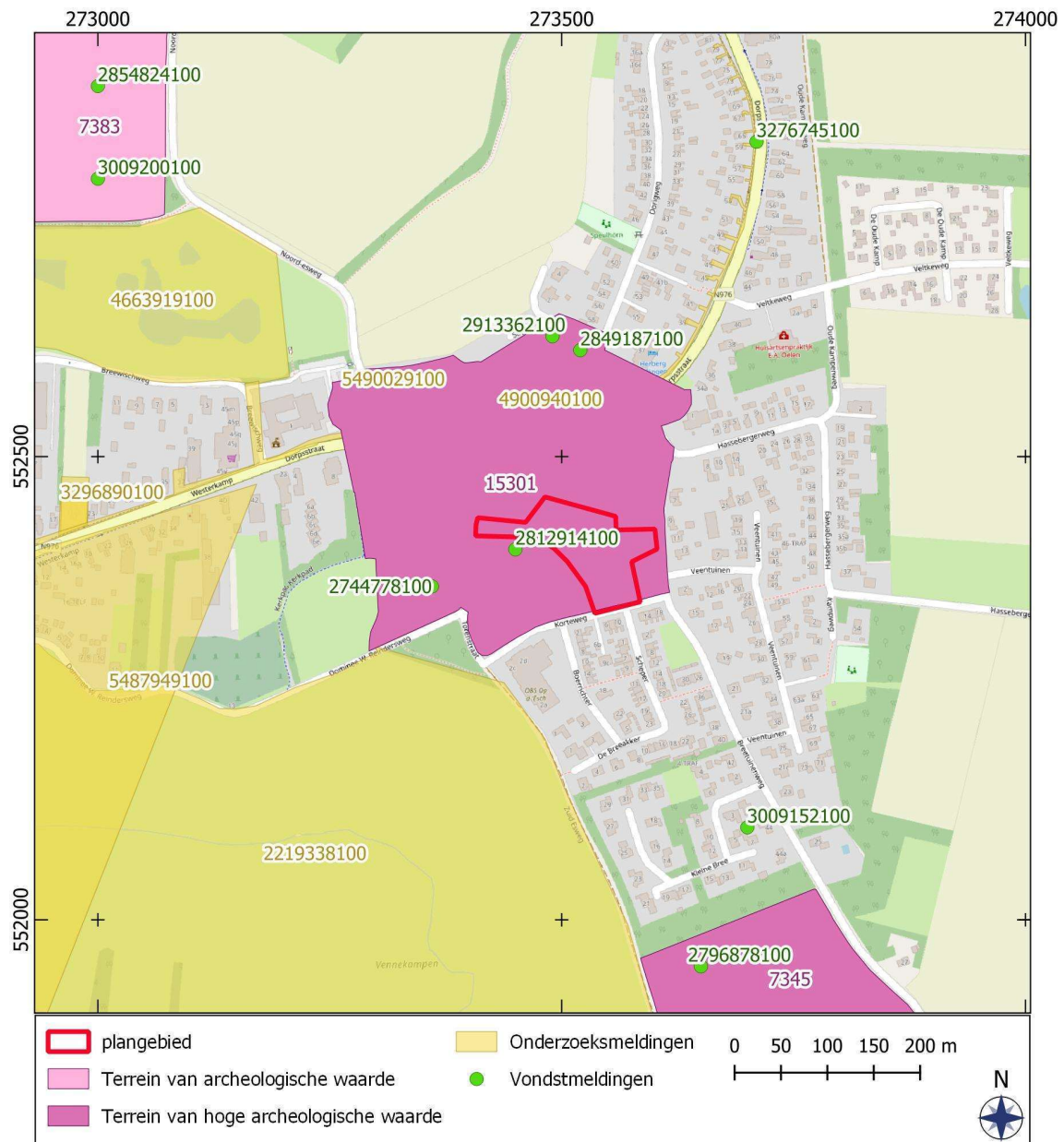
2.3 Archeologie (KNA 4.1: LS04)

Voor dekzandgebieden geldt in het algemeen dat er bewoningssporen kunnen worden aangetroffen die dateren vanaf het laat-paleolithicum. Vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum en het mesolithicum liggen vaak op relatief hoog gelegen delen van het dekzandlandschap in de nabijheid van water, o.a. beeklopen. Later, in het neolithicum, wanneer een sedentair bestaan in de plaats komt van een nomadisch levenswijze, verkiest men vooral de hoogste delen van het dekzandlandschap. Deze nederzittingskeuze blijft tot in de vroege middeleeuwen bestaan. In de late middeleeuwen en de nieuwe tijd zijn de nederzettingen met name gesticht langs doorgangswegen, op kruispunten van wegen en aan de overgangen van rivieren.

Het plangebied ligt in de oude dorpskern van Sellingen, een middeleeuws esdorp (AMK-terrein 15301). Hoewel deze dorpskern is gedateerd in de late middeleeuwen, heeft onderzoek van Spek aangetoond dat veel dergelijke Drentse esdorpen op hoge zandgebieden een oorsprong hebben in de vroege middeleeuwen (Spek 2004). Verder onderzoek moet laten blijken of dit hier ook het geval is. Vondsten in de bebouwde kom dateren voornamelijk uitsluitend uit de late middeleeuwen (2744778100, 2812914100, 2849187100, 2913362100 en 3276745100). Ten noorden en zuiden van het dorp zijn de Noordesch en Zuidesch aanwezig (respectievelijk AMK-terrein 7383 en 7345). Onder het middeleeuwse esdek zijn op beide terreinen oudere vondsten uit de steentijd, bronstijd en ijzertijd aangetroffen (2854824100 en 2796878100, 3009152100 en 3009200100).

Circa 400 meter ten westen van het plangebied is in 2016 een archeologische begeleiding uitgevoerd bij een perceel aan de Dorpsstraat tussen nummer 17 en 23 door RAAP (3296890100). Hier werden erfscheidingen en waterkuilen aangetroffen die vermoedelijk dateren in de late middeleeuwen en deel uitmaakten van een erf. Dateerbaar vondstmateriaal ontbrak voornamelijk. Bij een booronderzoek aan de Dorpsstraat 27, circa 80 meter ten noorden van het huidige plangebied, bleek de bodem reeds tot een diepte van 130-220 centimeter onder maaiveld verstoord (4900940100). Aangezien hier geen archeologie werd verwacht binnen de geplande verstoringsdiepte werd het plangebied vrijgegeven. Ook bij een begeleiding langs de Beetsterweg, Dorpsstraat en Westerkamp bleek de bodem grotendeels verstoord (5490029100). Alleen ter hoogte van de parkeerplaats van de supermarkt aan de Westerkamp was een intacte bodem met een podzol aanwezig. Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren waargenomen.

Langs het beekdal van de Ruiten Aa heeft in 2022 een archeologische begeleiding plaatsgevonden tussen Renneberg en ter Walslage uitgevoerd door RAAP (4663919100). De archeologische resten zijn aangetroffen in en langs de randen van voormalige beeklopen en langs de randen van de hoger gelegen esgronden. Deels betreft het nederzittingsafval, dat weggegooid is op de overgang van de hoger gelegen essen naar het lager gelegen beekdal. Uit de beekvullingen en langs de randen van de diverse beeklopen zijn geïsoleerde vondsten afkomstig. Het anorganische vondstmateriaal bestaat hoofdzakelijk uit aardewerk, vuursteen, natuursteen en metaal. Het grootste deel van het handgevormde aardewerk wordt typologisch gedateerd in de ijzertijd en Romeinse tijd, maar er is ook materiaal uit het (laat) neolithicum en bronstijd aanwezig. Enkele fragmenten hebben een middeleeuwse datering. Het aardewerk uit de nieuwe tijd dateert vanaf de zeventiende eeuw. De meeste vuursteenartefacten zijn afkomstig uit een geïsoleerde neolithische kuil, waarin ook een grote natuurstenen hamer-/aambeeldsteen is aangetroffen. De overige vuursteenartefacten dateren hoogstwaarschijnlijk uit de periode neolithicum-bronstijd. Fragmenten importaardewerk zouden kunnen duiden op contacten met het kweldergebied. Op basis van de bevindingen is geconcludeerd dat de Ruiten Aa bij Jipsinghuizen oorspronkelijk binnen een Pleistocene meander (de Eemsloop) heeft gelegen en in de late middeleeuwen of vroege nieuwe tijd is afgesneden om vervolgens ten oosten van Jipsinghuizen te lopen.

Figuur 7. Sellingen, Torenstraat: Archeologische waarden in de omgeving van het plangebied (Archis3).

Tabel 2. Sellingen, Torenstraat: Archeologische waarden in de omgeving van het plangebied; voor de ligging zie Figuur 7.

Zaaknummer	Omschrijving	Datering
<i>AMK-terreinen</i>		
7345	Terrein met sporen van bewoning. Essen liggen op plaatsen waar vanaf het neolithicum bewoning zich concentreerde. De kans is dus groot dat zich onder het esdek archeologische sporen bevinden. De aanwezigheid van sporen uit de brons- en ijzertijd en mogelijk ouder is al aangetoond door vondsten bij graafwerkzaamheden langs de noord-, oost- en westrand van de es in de jaren 1960. In 1988 bleek dat het bodemprofiel onder het esdek in elk geval plaatselijk intact is.	Akker/tuin (middeleeuwen), nederzetting (brons- en ijzertijd)
7383	Een essencomplex waaronder sporen van bewoning uit de IJzertijd zijn gelegen. In de zuidwesthoek van het terrein zijn vondsten uit de IJzertijd bekend. Ook zijn van het terrein Neolithische vondsten bekend.	Akker/tuin (middeleeuwen laat), nederzetting (ijzertijd), nederzetting, (mesolithicum-neolithicum)
15301	Middeleeuwse dorpskern van Sellingen.	Stad (middeleeuwen laat-nieuwe tijd C)
<i>Vondstmeldingen</i>		
2744778100	Opgraving van Rijksdienst van het Oudheidkundig Bodemonderzoek aan de Nh kerk in 1972.	Kerk (middeleeuwen laat B) begraving (Nieuwe tijd vroeg – midden)
2796878100	Niet-archeologisch graafwerk op de Sellingen Zuidesch in 1961, waarbij handgevoemd aardewerk werd aangetroffen uit de bronstijd.	Bronstijd
2812914100	Veldkartering in 1991 waarbij aardewerk uit de late middeleeuwen werd gevonden.	Middeleeuwen laat B
2849187100	Archeologische bestandsopname na uitgraving van een bouwput. De oudste sporen die in dit onderzoek zijn aangetroffen betreffen erfscheidingsgreppels en waterkuilen. Verdere aanwezige kuilen duiden erop dat deze sporen uit de late middeleeuwen komen. Er is geen aantoonbare huisplattegrond aangetroffen, maar toch mag aangenomen worden dat het hier gaat om boerenerven uit de late middeleeuwen.	Middeleeuwen laat A
2854824100	Veldkartering op de Noordesch van Sellingen in 1992. Hier werd een schervenconcentratie uit de ijzertijd waargenomen in een vuursteenconcentratie.	Aardewerk (ijzertijd) vuursteen (paleolithicum-nieuwe tijd)
2913362100	Niet-archeologische graafwerkzaamheden waarbij kogelpot en ijzerslak uit de late middeleeuwen werd gevonden tijdens de aanleg van een rioleringssleuf.	Middeleeuwen laat
3009152100	Niet-archeologische graafwerkzaamheden op de Zuidesch in 1984. Onder het esdek werden enkele greppels waargenomen.	Neolithicum-nieuwe tijd midden
3009200100	Vondsten op de Noordesch, betreffende handgevoemde aardewerkvondsten uit de ijzertijd	IJzertijd
3276745100	Tijdens graafwerkzaamheden voor een rioleringssleuf werd door de bouwarbeiders een pot van bruin tot roodbruin aardewerk	Middeleeuwen

	aangetroffen die zich in een concentratie zwarte grond bevond.	
<i>Onderzoeksmeldingen</i>		
2219338100 5487949100	Bureauonderzoek	
3296890100	Uit het bureauonderzoek is gebleken dat onder een dun esdek een oude akkerlaag aanwezig is. Daarom is een gravend archeologisch onderzoek geadviseerd in de vorm van een begeleiding. De bouwput voor het huis en de sloot van het plangebied Westerkamp zijn tijdens het onderzoek opgegraven. Hierbij zijn esgreppels aangetroffen, die waarschijnlijk uit de late middeleeuwen - nieuwe tijd dateren, en twee kuilen. De aard en ouderdom van deze kuilen is uit het onderzoek niet duidelijk geworden. Het onderzoek heeft geen vondsten opgeleverd (Hielkema 2016: RAAP).	
4663919100	Archeologische begeleiding in het beekdal van de Ruiten Aa in 2022. De archeologische resten zijn aangetroffen in en langs de randen van voormalige beeklopen en langs de randen van de hoger gelegen esgronden. Deels betreft het nederzettingsafval, dat weggegooid is op de overgang van de hoger gelegen essen naar het lager gelegen beekdal. Uit de beekvullingen en langs de randen van de diverse beeklopen zijn geïsoleerde vondsten afkomstig. Bij de Renneborgweg is in het beekdal een geïsoleerde neolithische kuil met zeer veel vuursteenartefacten en een grote natuurstenen hamer-/aambeeldsteen. Bij Jipsinghuizen zijn resten uit de nieuwe tijd aangetroffen, die gerelateerd worden aan de historische kern van het dorp. Het anorganische vondstmateriaal bestaat hoofdzakelijk uit aardewerk, vuursteen, natuursteen en metaal. Het grootste deel van het handgevormde aardewerk wordt typologisch gedateerd in de ijzertijd en Romeinse tijd, maar er is ook materiaal uit het (laat) neolithicum, bronstijd, middeleeuwen en nieuwe tijd (zeventiende eeuw) aanwezig. Enkele vondsten dateren mogelijk uit het laat paleolithicum of mesolithicum. (Van Hoof 2022: RAAP).	
4900940100	Booronderzoek aan de Dorpsstraat 27 te Sellingen in 2020. Bij het booronderzoek zijn zeven boringen gezet tot een diepte van 130 tot 230 centimeter onder maaiveld. Gebleken is dat de bodem in het hele plangebied geroerd is tot in de C-horizont. De verstoringsdiepte ligt tussen 90 en 210 centimeter onder maaiveld. Er zijn geen kansrijke archeologische lagen aangetroffen. Geconcludeerd wordt dat de kans op de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied zeer klein is. Het wordt aanbevolen om geen vervolgonderzoek uit te voeren (Nijdam 2022: Laagland Archeologie bv).	
5490029100	Archeologische begeleiding langs de straten Beetsterweg-Dorpsstraat-Westerkamp in 2024. Op de meeste locaties was de bodem geheel verstoord door eerdere werkzaamheden. Alleen ter hoogte van de parkeerplaats van de supermarkt aan de Westerkamp, tevens de kruising met de Breewischweg, was de bodem enigszins intact. Hier is van nature een podzolbodem aanwezig. In het zuidprofiel van werkput 13 is deze podzol afgetopt en wordt vervolgens afgedekt door een grijsbruin restant van een esdek. Er zijn behalve dit esdek geen archeologische sporen of vondsten aangetroffen tijdens het onderzoek (Eerste bevindingen in Archis: Antea Group).	

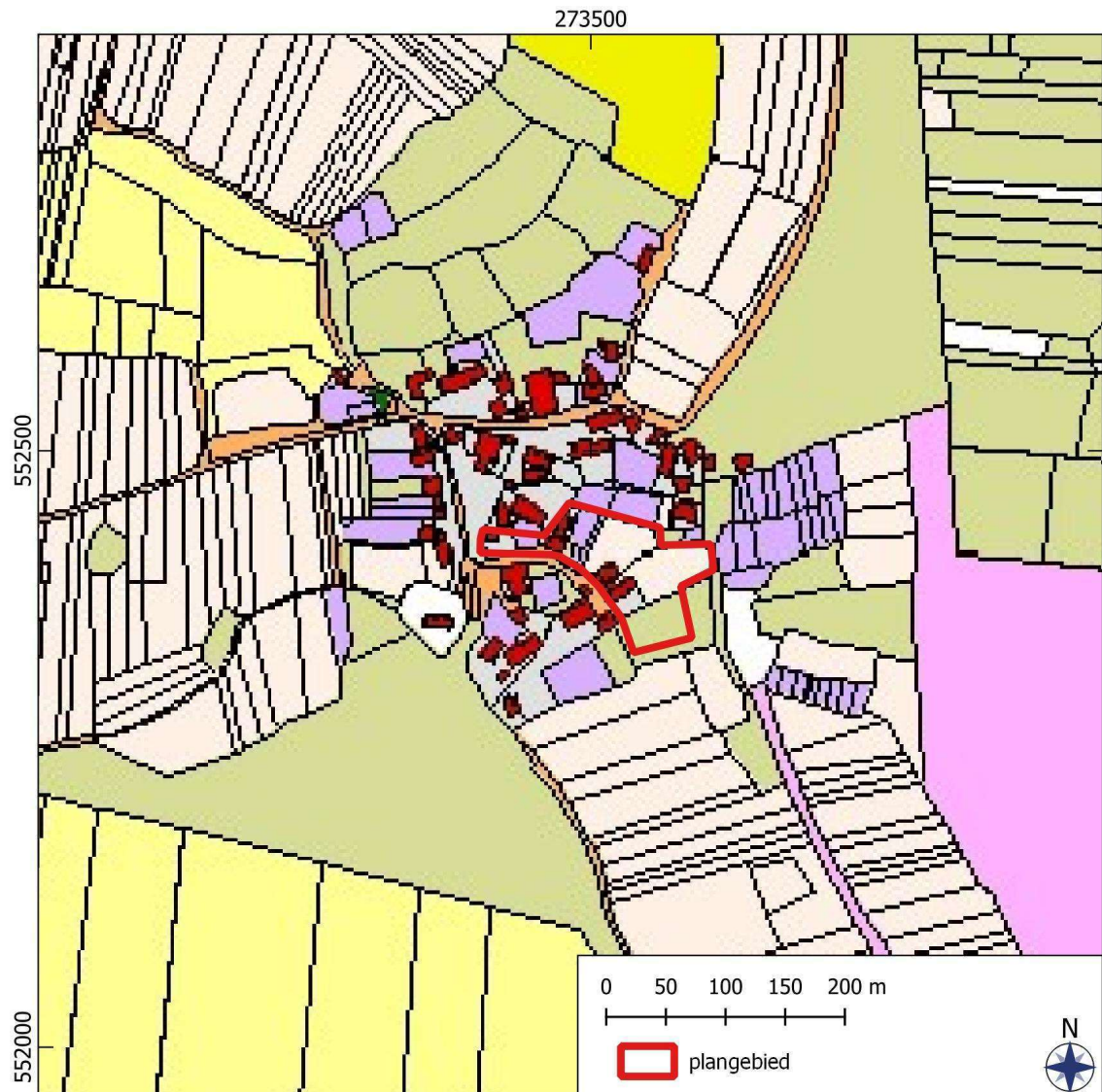
2.4 Historische geografie (KNA 4.1: LS03)

Het plangebied ligt in de historische kern van Sellingen. Het betreft een esdorp dat dateert uit de middeleeuwen. Vanaf de middeleeuwen, in de Karolingische tijd (vroeg-middeleeuwen C: zie Appendix I), waren voornamelijk de hooggelegen dekzandruggen, tussen de venen, plekken die geschikt waren voor bewoning. Het dorp is ontstaan op het hooggelegen dekzand langs het Ruiters Aa beekdal, dat in de voormalige Boertangemoor lag. Dit was een groot hoogveengebied in Oost-Drenthe, Oost-Groningen en Emsland (Duitsland). Dit gebied was destijds niet afgedekt door veen en het hele jaar door goed begaanbaar. Meerdere paden en wegen voerden over dergelijke hoger gelegen gebieden en deze vormden belangrijke verbindingroutes. In de middeleeuwen is het veengebied grotendeels ontgonnen. Aan het begin van de eenentwintigste eeuw zijn enkel nog restanten overgebleven van dit veengebied.

De vroegst bekende vermelding van het dorp dateert uit 1316, wanneer het dorp werd vermeld als 'Zellynge' (Berkel & Samplonius 2006). In de kern van het dorp staat de kerk van Sellingen, een Nederlands-hervormde kerk die vermoedelijk al in de veertiende eeuw is gebouwd. De kerk of diens voorganger wordt echter al vermeld in de aanvulling van een lijst van kerken van de *"Abdij van Corvey"* uit de dertiende eeuw. Deze abdij is rond dezelfde tijd ontstaan en behoorde tot de Karolingische rijksabdijen (Osnabrücker Urkundenbuch). Een brink, kenmerkend voor een Drentse esdorp, kan men terug vinden tussen de Torenstraat en Dorpsstraat, aangrenzend aan de noordwestzijde van het plangebied.

Toen in de dertiende eeuw de marken werden begrensd bestond Sellingen uit zeven erven, de latere erven Meenderingh, Bruggers, Hillingh, Nannes, Theses, Aickens en Harweringh (Wegman & Sanders, 2022). Het voormalige erf Aickens zou vermoedelijk in of rondom het huidige plangebied hebben gelegen. In de eeuwen daarop breidde het dorp zich nog weinig uit. In 1592 waren in Sellingen veertien huizen, naast de zeven erven ook twee armenhuizen en vijf keuterijen. In de eerste helft van de negentiende eeuw waren in Sellingen 38 huizen. Naast de 38 huizen en de kerk stonden hier ook een school, windmolen en wachthuisje bij de Rijsdam (Wegman & Sanders, 2022).

Op de kadastrale kaart van 1811-1832 ligt het plangebied in de bebouwde kom van Sellingen (Figuur 8). Het plangebied bestond in deze periode uit een aantal erven, bestaande uit een boerderij en achterliggende bouwlanden en moestuinen. Het plangebied is dan gesitueerd aan het zuidelijke uiteinde van het dorp, naast de toegangsweg naar de Zuidesch. Ten noorden en westen is het plangebied omgegeven door bebouwing. De terreinen achter de bebouwing zijn in gebruik als tuin. Het gebied ten zuiden van het plangebied is in gebruik als hooi-, bouw- en weiland.

Figuur 8. Sellingen, Torenstraat: Uitsnede van de kadastrale kaart uit 1811-1832 (bron: www.hisgis.nl). Het plangebied is rood omlijnd aangegeven.

Op de historisch topografische kaart van 1905 lijkt ten opzichte van de vroeg negentiende eeuw voornamelijk een uitbreiding van bewoning te hebben plaatsgevonden langs de Dorpsstraat, ten westen en oosten van Sellingen (Figuur 9). Op deze kaart is goed zichtbaar dat direct ten zuiden van het plangebied de Zuidesch begint. Andere benoemenswaardige elementen zijn de kerk van Sellingen (circa 40 meter ten zuidwesten van de westelijke uiteinde van het plangebied) en de begraafplaats ten westen daarvan. De gronden rondom de woongebieden en de essen, gelegen op de hogere delen van de zandruggen, worden hier aangegeven als bouwlanden/tuinen. De gronden daaromheen bestonden uit weilanden en hooilanden. Anno 1935 heeft een verdere bouwverdichting plaatsgevonden rondom de Dorpsstraat, al lijkt in de oude dorpskern van Sellingen weinig te zijn bijgebouwd. Binnen het plangebied lijkt de situatie hetzelfde te zijn, evenals voor de situatie in 1975. In deze periode heeft de ruilverkaveling plaatsgevonden, wat heeft geresulteerd in grotere kavels. Ook zijn de lagere delen in cultuur gebracht, waarna ook in de lagere delen bouwlanden werden aangelegd. In deze periode heeft vooral ten oosten van het plangebied een

gebiedsuitbreiding plaatsgevonden, rondom de Hessebergerweg. Omstreeks 1995 is Sellingen uitgebouwd richting het zuiden, waarbij tevens de Zuidesch werd bebouwd met een nieuwe buurt. In deze periode is in het plangebied de ruige bospercelen en woeste gronden aangelegd, die tegenwoordig nog aanwezig zijn.

De Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog lag ten oosten van Sellingen de O-lijn, ter hoogte van het Ruiten-Aa-kanaal. Dit was een eenvoudig ingerichte vertragingsslinie ter verdediging van de grens in de provincies Groningen en Drenthe (bron: www.raap.nl/IKME/ikmekkaart.html). De Sellingersluis diende hier als kazemat tijdens de Tweede Wereldoorlog. Bij de Duitse inval in 1940 zijn in dit gebied amper gevechtsacties geweest (naast het opblazen van de bruggen). Ook uit de oorlogsjaren zijn verder geen gevechtshandelingen in het dorp bekend waarvan mogelijk nog sporen zijn te vinden. In de omgeving is alleen een ruimrapport bekend van aangetroffen explosieven bij de Sellingerstraat (80 meter ten noorden van het plangebied) en het Gebint op d' Esch (50 meter ten zuidwesten van het plangebied).

Figuur 9. Sellingen, Torenstraat: Uitsneden van de historische topografische kaarten uit 1905, 1935, 1975 en 1995. Het totale plangebied is rood omlijnd. Bron: www.topotijdreis.nl.

2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05)

Verwachting op basis van het bureauonderzoek

Het plangebied ligt op een terrein met een hoge archeologische waarde (Archeologische Monumenten Kaart (AMK)-monumentnummer: 15301; Figuur 7 en Tabel 2). Dit terrein betreft de dorpskern Sellingen met sporen van bewoning uit de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.

In het Facetbestemmingsplan Archeologie Westerwolde van de gemeente Westerwolde heeft het plangebied een dubbelbestemming. Het plangebied heeft een dubbelbestemming "Waarde – Archeologie 3". Dit houdt in dat bij verstoringen groter dan 100 vierkante meter en dieper dan 30 centimeter onder maaiveld archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden.

Sellingen ligt op een zandrug op de oostelijke flank van de Ruiten Aa. De hoogste ruggen lijken nooit te zijn verdwenen onder het uitgestrekte veenmoeras dat zich in de omgeving gevormd heeft. Het terrein maakt deel uit van de historische dorpskern van Sellingen. In de omgeving zijn archeologische waarden gevonden uit het neolithicum, bronstijd de ijzertijd en de middeleeuwen. Ook zijn er vondsten gedaan die minder precies te dateren zijn, maar mogelijk uit het mesolithicum, de bronstijd of de Romeinse tijd zijn.

Op de kadastrale kaart van 1811-1832 ligt het plangebied al in de dorpskern van Sellingen. In deze periode wordt het plangebied in gebruik genomen door enkele erven met gebouwen, bouwland en tuinen. Hoewel Sellingen in de twintigste eeuw in alle kanten uitbreidt, lijkt binnen het plangebied weinig te veranderen. Pas omstreeks 1995 worden de voorheen onbebouwde velden tussen de bebouwing heringericht met bospercelen en ruige gronden.

Gezien eerdere archeologische vondsten uit de omgeving kunnen voor plangebied geen archeologische periodes uitgesloten worden. Er kunnen in de bodem resten bewaard gebleven van nederzettingen en begravingen. Van prehistorische resten kunnen onder meer vuursteen, aardewerk en houtskool gevonden worden. Van resten uit de middeleeuwen kan ook puin, glas en metaal aanwezig zijn, evenals sporen van huisplattegronden, bijgebouwen en erfinrichtingen.

Verstoringen

Er worden verstoringen in het plangebied verwacht. Het plangebied is van oudsher bebouwd geweest als onderdeel van de kern van Sellingen. Hoewel nieuwbouw in het plangebied voornamelijk op dezelfde locatie is aangelegd als voorgaande bebouwing, kunnen bij ontgravingen en de aanleg ervan archeologische waarden zijn aangetast. Ook de aanleg van kabels en leidingen in de twintigste eeuw kan verstoringen hebben veroorzaakt.

Tabel 3. Sellingen, Torenstraat: Specificatie archeologische verwachting.

Datering:	Steentijd tot en met nieuwe tijd
Complexiteit:	Nederzettingen en grafvelden (crematies)
Omvang:	Onbekend
Diepteligging:	Direct onder de bouwvoor/in de top van het dekzand
Gaafheid en conservering:	Waarschijnlijk geen organische conservering
Locatie:	Overal binnen het plangebied
Uiterlijke kenmerken:	Artefacten en grondsporen
Mogelijke verstoringen:	Vergravingen door sloop oude bebouwing, kabels en leidingen

Om dit verwachtingsmodel te toetsen is een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Hiermee is de intactheid van het bodemprofiel en de diepte van eventueel aanwezige archeologisch relevante lagen bepaald. Voor het verkennend booronderzoek zijn zes boringen per hectare, zo goed mogelijk verdeeld over het plangebied, geadviseerd. In het circa 1,1 hectare grote plangebied zijn zeven boringen gezet.

3. Veldonderzoek (KNA 4.1: VS05)

3.1 Methoden en technieken (KNA 4.1: VS01)

Het inventariserend archeologisch veldonderzoek (verkennende fase) is uitgevoerd op 28 mei 2024. Er zijn zeven boringen uitgevoerd (Figuren 10 en 11). De boringen zijn uitgevoerd met een edelmanboor van zeven centimeter diameter. De boringen zijn gezet tot op een maximale diepte van 205 centimeter beneden maaiveld. De opgeboorde monsters zijn beschreven en onderzocht door ze laagsgewijs af te snijden in de boorkop. Op deze wijze is bepaald in welke mate de bodem intact is en wat de kans is op archeologische lagen en/of grondsporen. De opgeboorde grond is gezeefd op een 4 millimeter zeef. Daarnaast zijn de diepte, lithologie en kleur (m.b.v. Munsell) bepaald, alsmede alle overige bijzonderheden.

De boringen zijn zoveel mogelijk gezet op de vermeende locaties van de negentiende-eeuwse historische erven. Echter, door de dichte bebossing in het plangebied zijn enkele boringen verplaatst naar bereikbare nabijgelegen locaties (Figuur 10). Echter, van de drie historische erven die op de kadastrale minuutplan van 1811-1832 zichtbaar zijn konden in twee geboord worden. Het middelste erf is tegenwoordig gelegen in een dicht begroeid bos. Met het booronderzoek is op het circa 11.000 vierkante meter grote plangebied een boordichtheid bereikt van zes boringen per hectare.

De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). De boorpunten zijn ingemeten en de RD-coördinaten zijn bepaald met behulp van handheld-GPS. De hoogtes zijn bepaald met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland 4. De resultaten van de boringen zijn opgenomen in de Appendix II en Appendix III in de vorm van boorstaten en laagbeschrijvingen. Tijdens het veldonderzoek is het verwachtingsmodel zoals geformuleerd in hoofdstuk 2.5 getoetst.

Figuur 10. Sellinger, Torenstraat: Boorpuntenkaart. De genummerde punten zijn de locaties van de zeven boringen.

Figuur 11. Sellinger Torenstraat: Foto van het plangebied tijdens de veldwerkzaamheden nabij boring 2 genomen in zuidelijke richting.

3.2 Resultaten veldwerk (KNA 4.1: VS02, VS03)

Het plangebied aan de Torenstraat wordt gekenmerkt door een bodem die op alle boorlocaties is verstoord tot in het pleistocene moedermateriaal (C-horizont). Een intacte podzolbodem is in geen van de boringen aangetroffen. De bouwvoor in het plangebied bestaat uit een donker grijsbruine, zwak siltige zandlaag en varieert van 15 tot 75 centimeter dikte. Op historisch kaartmateriaal (zoals de kadastrale minuutplan 1811-1832) staat aangegeven dat het grootste deel van het plangebied tot vorige eeuw werd gebruikt als (moes)tuin, wat deze enigszins dikke bouwvoor kan verklaren.

In boringen 1 en 2 werd in de bouwvoor puinspikkels waargenomen en in boring 5 een fragment plastic. Volgens een buurtbewoner heeft op de locatie van boring 1 in de vorige eeuw een gebouw gestaan. Dit wordt bevestigd door historisch kaartmateriaal, waarop hier een woning staat afgebeeld tot in de jaren '60 van de vorige eeuw. In deze boring werd onder de bouwvoor een grijsbruine verstoorde zandlaag aangetroffen die waarschijnlijk gerelateerd is aan het uitgraven van de fundamente van dit gebouw. Deze laag reikt tot 60 centimeter onder maaiveld en bevat eveneens puinfragmenten. Ook in boringen 2, 5 en 7 werd onder de bouwvoor een verstoorde zandlaag aangetroffen. Bij boring 5 en 7 reikt deze verstoorde laag tot respectievelijk 105 en 90 centimeter onder maaiveld. Ook hier is deze verstoringsslaag vermoedelijk gerelateerd aan uitgravingen van fundamente van boerderijen/woningen die hier tot in de twintigste eeuw hebben gestaan.

In alle boringen werden ofwel onder de verstoorde zandlaag of de bouwvoor/moestuingrond een verstoorde C-horizont (gevekt) aangetroffen. In het noorden van het plangebied (boring 3 en 4), waar weinig is ontwikkeld, was deze laag slechts 10 centimeter en reikte deze tot 45 centimeter beneden maaiveld. De bodem is hier vermoedelijk door bewerking van de moestuingronden verstoord. In de overige gevallen, zoals boring 1 en 6, was de verstoorde C-horizont tot 55 centimeter dik en zijn de verstoringen vermoedelijk gerelateerd aan diepere uitgravingen. In boring 2 werd een verstoorde gele zandlaag (met een dikte van 20 centimeter) juist boven de verstoorde zandlaag aangetroffen. Deze laag moet van elders zijn opgebracht. De intacte C-horizont werd in het plangebied aangetroffen tussen 45 (boring 3 en 4) en 120 (boring 6) centimeter beneden maaiveld en varieert dus erg qua diepte.

Geen van de boringen hebben vondsten opgeleverd die op de (voormalige) aanwezigheid van archeologische grondsporen wijzen. Alleen in de bouwvoor van boring 5 is een kleine scherp roodbakkend aardewerk met aan twee zijden loodglazuur gevonden. In deze laag is ook plastic aangetroffen. Omdat onder de opgebrachte laag geel zand op een verstoorde laag is waargenomen, zal deze scherp ook van elders afkomstig zijn geweest. De scherp is in het veld gedeselecteerd. Er zijn in de bodem geen intacte podzollagen, cultuurlagen of archeologische indicatoren aangetroffen. De verstoorde lagen die werden aangetroffen kunnen worden gerelateerd aan het uitgraven van fundamente van oudere boerderijen en bewerking van de (moes)tuinen.

4. Conclusies en advies (KNA 4.1: VS07)

Op 28 mei 2024 is in een plangebied aan de Torenstraat te Sellingen, gemeente Westerwolde, provincie Groningen, een archeologisch bureau- en inventariserend veldonderzoek, verkennende fase, uitgevoerd. De aanleiding voor het onderzoek is de geplande aanleg van Woonhof Sellingen, bestaande uit elf koopwoningen, acht huurwoningen, vier zorgwoningen voor ouderen en een nieuwe parkeerplaats. De exacte diepte van de hiermee gepaarde bodemingrepen is nog onbekend, maar er wordt uitgegaan dat de grenzen van de verstoringdiepte met de aanleg van funderingen wordt overschreden. De ingrepen vormen een bedreiging voor eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem.

Voorafgaand aan het veldwerk is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. Sellingen ligt op een zandrug op de oostelijke flank van de Ruiten Aa. In de omgeving zijn archeologische waarden gevonden uit het neolithicum, bronstijd, ijzertijd en middeleeuwen. Ook zijn vondsten gedaan die minder precies te dateren zijn, maar mogelijk uit het mesolithicum, neolithicum, bronstijd of de Romeinse tijd zijn. Het plangebied ligt in een terrein met een hoge archeologische waarde (Archeologische Monumenten Kaart (AMK)-monumentnummer: 15301; Figuur 7 en Tabel 2). Dit terrein betreft de dorpskern Sellingen met sporen van bewoning uit de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.

Op de kadastrale kaart van 1811-1832 ligt het plangebied al in de dorpskern van Sellingen. In deze periode wordt het plangebied in gebruik genomen door enkele erven met gebouwen, bouwland en tuinen. Hoewel Sellingen in de twintigste eeuw in alle kanten uitbreidt, lijkt binnen het plangebied weinig te veranderen. Pas omstreeks 1995 worden de voorheen onbebouwde velden tussen de bebouwing heringericht met bospercelen en ruige gronden.

In het plangebied zijn tijdens het veldonderzoek (verkennende fase) zeven boringen verricht. Hier bestaat de bodem in grote lijnen uit een dikke bouwvoor (door het eeuwenlange gebruik van het terrein als moestuin), een verstoorde zandlaag, een verstoorde C-horizont en ten slotte de intacte C-horizont. Deze bevindt zich ten hoogte van boring 3 en 4 op een diepte van 45 centimeter beneden maaiveld. De overige boringen zijn tot circa één meter of meer verstoord. De verstoringen zijn het resultaat van het uitgraven van de funderingen van voormalige boerderijen en landbewerking. Tijdens het booronderzoek zijn geen intacte podzollagen, cultuurlagen of archeologische indicatoren waargenomen.

Selectieadvies door drs. C. Tulp (senior KNA-archeoloog/prospecteur)

In het plangebied is geen intacte podzolbodem aangetroffen waarin een geconserveerde vindplaats uit de perioden vóór de middeleeuwen kan worden aangetroffen. Deze lagen zijn door uitgravingen en landbewerking verdwenen, waarbij de bodem tot in het pleistocene zand is verstoord. Uit deze periode zijn dan ook geen archeologische indicatoren aangetroffen. Ook met betrekking tot de middeleeuwen en nieuwe tijd zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die duiden op de mogelijke aanwezigheid van een (deels) intacte vindplaats. De boerderijen/gebouwen, die tot in de twintigste eeuw ten hoogte van boring 1 en 5 hebben gestaan, zijn op basis van de boorresultaten vermoedelijk uitgegraven. De woning uit de vroeg-twintigste eeuw die in het plangebied in het oosten heeft gestaan, evenals de negentiende-eeuwse erf in het noordoosten van het plangebied, kon niet geboord worden vanwege de aanwezigheid van een dicht begroeid bos. Vanwege de boorresultaten van de omliggende boringen en het feit dat de boomwortels van dergelijke dicht begroeide bossen veelal een zeer erosieve werking hebben op ondiep gelegen archeologische waarden uit de nieuwe tijd, is het aannemelijk dat de bodemopbouw hier ook tot in de C-horizont verstoord is.

Gezien de mate van verstoring en het gebrek aan archeologische indicatoren wordt geadviseerd om geen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren in het plangebied aan de Torenstraat in Sellingen en deze vrij te geven voor de voorgenomen werkzaamheden.

Als bij toekomstig graafwerk onverhoopt toch archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, dan dient daarvan direct melding te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Westerwolde.

Reactie bevoegde overheid

Op 1 oktober 2025 heeft de heer B. Bijl namens de bevoegde overheid, Gemeente Westerwolde, kennisgegeven akkoord te zijn met het bovenstaande selectieadvies en deze over te nemen.

Gebruikte bronnen

AHN-Viewer. www.AHN.nl. *Actueel Hoogtebestand Nederland. Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT*.

ARCHIS 3. www.test.zoeken.cultureelerfgoed.nl

www.beeldbank.groningen.nl

Berkel, G. van & K. Samplonius, 2006. *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Het Spectrum, Houten.

www.dinoloket.nl

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS].

Groenendijk, H. 1997. *Op zoek naar de horizon: Het landschap van Oost-Groningen en zijn bewoners tussen 8000 voor Chr. en 1000 na Chr.* Groningen: REGIO-PRojekt.

Groenendijk, H. & R. Bärenfänger. 2008. *Gelaagd landschap. Veenkolonisten en kleiboeren in het Dollardgebied*. Profiel Uitgeverij. Bedum.

www.hisgis.nl

Hielkema, H. 2016. Plangebied Westerkamp tussen huisnummer 17 en 23 te Sellingeren. *RAAP-rapport 3077*. Weesp: RAAP.

Hoof, B. van, 2022. Archeologische begeleiding werkzaamheden in het beekdal van de Ruiten Aa (wagon Renneborg – ter Walslage). *RAAP-rapport 5767*. Weesp: RAAP.

Kadata via www.kadaster.nl. 2014. Topografische Kaart 1:25.000 van Topografische Dienst Kadaster, Emmen.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1. www.SIKB.nl. 2019. Centraal College van Deskundigen Archeologie.

Nijdam, L. 2022. Inventariserend veldonderzoek – verkennende fase Dorpsstraat 27 te Sellingeren, gemeente Westerwolde (GN). *Laagland Archeologie rapport 522*. Almelo: Laagland Archeologie BV.

www.opentopo.nl

www.pdok.nl

www.raap.nl/IKME/ikmekkaart.html

Rensink, E. 2008. *Archeologie en beekdalen. Schatkamers van het verleden*. Utrecht.

www.ruimtelijkeplannen.nl

Spek, T. 2004. *Het Drentse esdorpenlandschap; een historisch-geografische studie*. Wageningen: Phd Wageningen Universiteit.

www.topotijdreis.nl

Verbers, A. 2022. Aarde. In: *Landschapsbiografie van Westerwolde*. Assen: Koninklijke van Gorcum. pp. 36-69.

Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans. 2018. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*. Amsterdam: Prometheus.

Wegman, R. & Sanders, M. 2022. Atlas van kerspelen en marken. In: *Landschapsbiografie van Westerwolde*. Assen: Koninklijke van Gorcum. pp. 36

Lijst van figuren en tabellen

Figuren

- 1 Topografische kaart
- 2 Ontwerpplannen
- 3 Luchtfoto met KLIC-melding
- 4 Uitsnedes van de paleogeografische kaarten
- 5 Bodemkaart en geomorfologische kaart
- 6 Hoogtekaart AHN4
- 7 Archeologische waardenkaart
- 8 Kadastrale kaart 1811-1832
- 9 Uitsneden van de historische topografische kaarten
- 10 Boorpuntenkaart.
- 11 Foto van plangebied

Tabellen

- 1 Administratieve gegevens
- 2 Archeologische waarden rondom het plangebied
- 3 Specificatie archeologische verwachting

Appendix I: Archeologische periodes

paleolithicum:		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	romeinse tijd:	
		romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum:		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
bronstijd:		middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd:	
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd vroeg:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd midden:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd laat:	1.850 - heden
pleistoceen:	2,5 miljoen - 11.700 BP		
elsterien	465.000 - 418.000 BP		
saalien	238.000 - 126.000 BP		
weichselien	116.000 - 11.700 BP		
holoceen:	11.700 - heden		
vC	= voor Christus		
nC	= na Christus		
BP	= before present; present = 1950		

Algemeen

Steentijd (tot 2000 vC)

De steentijd is opgedeeld in het paleolithicum, mesolithicum en neolithicum. Het paleolithicum (oude steentijd) wordt vooral gekenmerkt door de ijstijden. Na het laatpaleolithicum verbetert het klimaat. Vindplaatsen uit het late paleolithicum zijn vooral te herkennen aan concentraties vondstmateriaal (bewerkt en/of verbrand vuursteen, houtskool) met weinig en moeilijk te herkennen grondsporen zoals kuilen, paalgaten en houtskoolconcentraties die mogelijk wijzen op haardplaatsen.

Vondsten uit het mesolithicum of midden steentijd, gekenmerkt door sporen en vondsten van rondtrekkende jagers en verzamelaars, bestaan voornamelijk uit bewerkt vuursteen, verbrande hazelnootdoppen en houtskoolfragmenten. Mesolithische grondsporen zijn vooral oppervlakte-haarden en haardkuilen. In een natte omgeving kunnen ook werktuigen van gewei of hout bewaard zijn gebleven. Voorbeelden hiervan zijn geweeibijen, bogen, visfuisen, etc.

In het neolithicum (nieuwe steentijd) werden dieren gehouden en in het neolithicum werd eveneens akkerbouw bedreven. Grondsporen uit deze periode kunnen bestaan uit paalgaten van bijvoorbeeld boerderijen, resten van beschoeiingen, greppels, (afval)kuilen en haardplaatsen. Aardewerk komt in deze tijd voor, evenals bewerkt (vuur)steen en geslepen bijlen.

Metaaltijden (2000-12 vC)

In de bronstijd en ijzertijd kwam bemesting en wisselbouw binnen de akkerbouw voor.

Sporen uit de bronstijd en ijzertijd kunnen bestaan uit kuilen, paalgaten van boerderij-plattegronden, bijgebouwen of spiekers, waterkuilen of -putten, erf- of akkerafscheidingen en sporen van akkerbewerking zoals de kruislings getrokken voren van een eergetouw. Houtskool kan duiden op de aanwezigheid van haarden voor voedselbereiding of het bakken van aardewerk. Ook kunnen er restanten gevonden worden die duiden op metaalbewerking, zoals stukken ovenwand, brons- of ijzerslakken, sintels, mallen, smeltkroezen, metaal bedoeld voor omsmelten, etc.

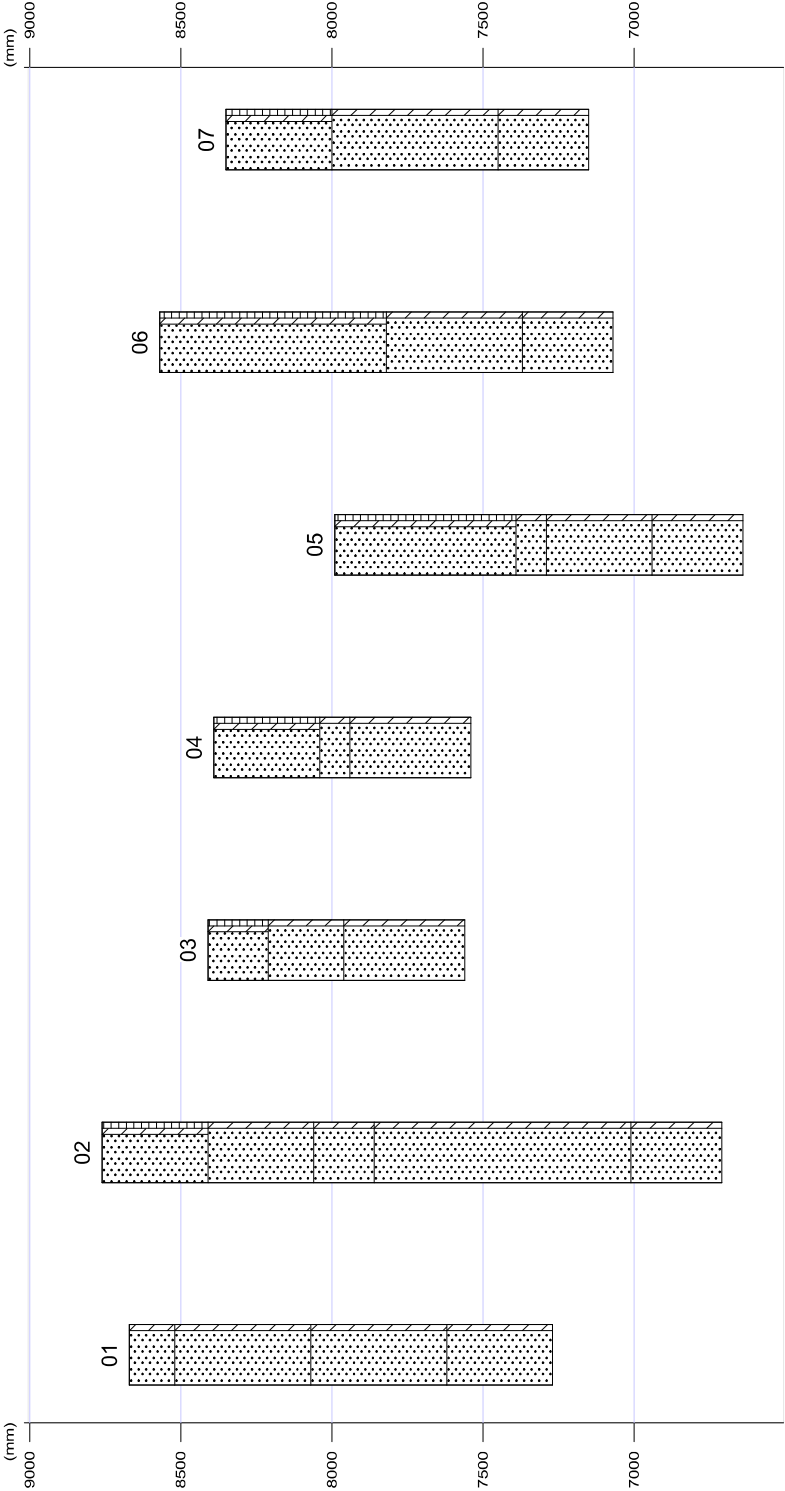
Vondsten kunnen verder bestaan uit bijvoorbeeld metalen voorwerpen of voorwerpen van aardewerk zoals vaatwerk, maar ook slingerkogels, rammelaars, spinklosjes en weefgewichten.

Romeinse tijd (12 vC-450 nC)

In de romeinse tijd vormde de Rijn de noordelijke grens van het romeinse rijk. Langs deze grens, de *limes*, werden grensposten, nederzettingen en wegen gebouwd. In het noorden van Nederland zijn ook romeinse vondsten gedaan, maar dit zijn voornamelijk losse vondsten als romeinse munten, mantelspelden en scherven romeins aardewerk.

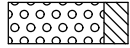
Middeleeuwen en nieuwe tijd (450 nC-heden)

Na een afname in de bevolkingsdichtheid aan het einde van de romeinse tijd en de periode erna, steeg deze weer in het begin van de middeleeuwen. Vondsten uit de middeleeuwen en later bestaan voornamelijk uit scherven aardewerk, waaronder importaardewerk, munten en metalen voorwerpen (zoals mantelspelden, spijkers), resten van aardewerkproductie, metaalbewerking, wolbewerking etc. Belangrijke gebouwen (bijvoorbeeld kerken en borgen) werden van baksteen / kloostermoppen gebouwd.

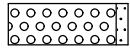

Legenda (conform NEN 5104)

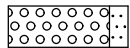
grind

Grind, siltig

Grind, zwak zandig

Grind, matig zandig

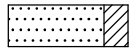

Grind, sterk zandig

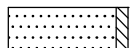

Grind, uiterst zandig

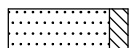
zand

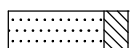
Zand, kleiig

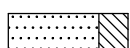
Zand, zwak siltig

Zand, matig siltig

Zand, sterk siltig

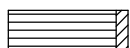

Zand, uiterst siltig

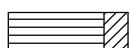
veen

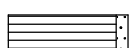
Veen, mineraalarm

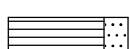
Veen, zwak kleiig

Veen, sterk kleiig

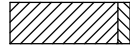

Veen, zwak zandig

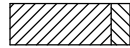

Veen, sterk zandig

klei

Klei, zwak siltig

Klei, matig siltig

Klei, sterk siltig

Klei, uiterst siltig

Klei, zwak zandig

Klei, matig zandig

Klei, sterk zandig

leem

Leem, zwak zandig

Leem, sterk zandig

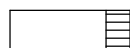
overige toevoegingen

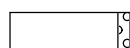
zwak humeus

matig humeus

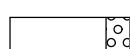
sterk humeus

zwak grindig

matig grindig

sterk grindig

Appendix III: Sellingen, Torenstraat - Laagbeschrijvingen

01

X-coördinaat (m) : 273431
Y-coördinaat (m) : 552426
Maaiveld (cm) : 867

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 15	zand zwak siltig, donker-grijs-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	spoor baksteen
15 - 60	zand zwak siltig, grijs-bruin, 10YR5/2, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord; gevlekte en zandbrokken	spoor baksteen
60 - 105	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont, Opm.: verstoord; gevlekt en zandbrokken	
105 - 140	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, basis scherp, C-horizont	

02

X-coördinaat (m) : 273508
Y-coördinaat (m) : 552438
Maaiveld (cm) : 876

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 35	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-grijs-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	spoor baksteen
35 - 70	zand zwak siltig, donker-grijs-bruin, 10YR3/2, Zand: matig fijn, homogeen, opgebrachte grond, Opm.: (moes)tuingrond	
70 - 90	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, doorworteling, C-horizont, opgebrachte grond, Opm.: verstoord; gevlekt en zandbrokken	
90 - 175	zand zwak siltig, grijs-bruin, 10YR5/2, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord; oude (moes)tuingronden?	
175 - 205	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont	

03

X-coördinaat (m) : 273551
Y-coördinaat (m) : 552426
Maaiveld (cm) : 841

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 20	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-grijs-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	
20 - 45	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont, Opm.: verstoord; gevlekt en zandbrokken	
45 - 85	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, basis scherp, C-horizont	

04

X-coördinaat (m) : 273522
Y-coördinaat (m) : 552412
Maaiveld (cm) : 839

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 35	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-grijs-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	
35 - 45	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont, Opm.: verstoord; gevlekt en zandbrokken	
45 - 85	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont	

Appendix III: Sellingen, Torenstraat - Laagbeschrijvingen

05

X-coördinaat (m) : 273523
Y-coördinaat (m) : 552377
Maaiveld (cm) : 799

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 60	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-grijs-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor, Opm.: bovenin plastic en een scherp AW	spoor aardewerk
60 - 70	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont, omgewerkte grond, Opm.: verstoord; gevlekt en zandbrokken	
70 - 105	zand zwak siltig, grijs-bruin, 10YR5/2, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord; gevlekte en zandbrokken	
105 - 135	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, C-horizont	

06

X-coördinaat (m) : 273549
Y-coördinaat (m) : 552377
Maaiveld (cm) : 857

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 75	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-grijs-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	
75 - 120	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont, Opm.: verstoord; gevlekt en zandbrokken	
120 - 150	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, C-horizont	

07

X-coördinaat (m) : 273574
Y-coördinaat (m) : 552383
Maaiveld (cm) : 835

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 35	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-grijs-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	
35 - 90	zand zwak siltig, grijs-bruin, 10YR5/2, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord; gevlekt en stukje C	
90 - 120	zand zwak siltig, licht-grijs-bruin, 10YR7/2, Zand: zeer fijn, spoor roestvlekken, C-horizont	